

pr. 31. august 2012

København som bæredygtigt ligevægtssamfund

- refleksioner omkring Københavns Agenda 21-plan

Dette er en ufærdig udgave af et høringssvar, som efterhånden som deadline for aflevering 30. august nærmede sig, gradvist bevægede sig så langt fra at være et høringssvar, at det ikke gav mening at færdiggøre og aflevere som høringssvar. Nu lægger jeg det i stedet ud i denne foreløbige form, hvor lange passager stadig kun er stikord, og håber på et tidspunkt at kunne vende tilbage med en mere afklaret udgave.

Siden 2004 har Københavns Kommune (KK) hvert fjerde år udarbejdet en Agenda 21-plan for de kommende fire år. Hensigten er at samordne kommunernes bæredygtighedsindsats og sikre, at de mange enkeltstående tiltag tilsammen sikrer en bæredygtig udvikling.

I juni var der Rio+20-konference, hvor verdenssamfundet midt i økonomisk og økologisk krise gjorde status over de mellemliggende 20 år og søgte at finde fælles forståelse for den videre udvikling frem mod en global bæredygtighed. Med dette i frisk erindring giver det god mening at reevaluere ambitionerne og virkemidlerne i KKs oplæg til Agenda 21-plan for 2012-15.

Man kan med rimelighed spørge, om det fremlagte sikrer udviklingen mod et bæredygtigt København? - om den skitserede indsats står mål med klima- og bæredygtighedsudfordringens monumentale karakter og omfang. Frem for at holde sig snævert kommenterende til det fremlagte oplæg til KKs Agenda 21-plan 2012-15, prøver dette høringssvar (*som endte med ikke at blive et høringssvar*) derfor at reflektere over spørgsmål som:

- Hvilke kriterier og målsætninger, kortlægninger og afklaringer skal der til for at sikre, at København udvikler sig frem mod det bæredygtige ligevægtssamfund i dynamisk balance med sine omgivelser, som Agenda 21s vision lægger op til?
- Hvordan sikrer man sig bæredygtighed indtænkt i alle aspekter af byens og dens borgeres og virksomheders virke?
- Hvordan sikrer vi i en globaliseret virkelighed, at vores levemåde i København er med til at skabe bæredygtig udvikling over alt i verden, at klimaet og bæredygtigheden sikres for eftertiden, og at biodiversiteten og vores naturkapital bevares for de kommende generationer?
- Hvordan håndterer vi det globale medansvar for, at bysamfund verden rundt gennemgår en tilsvarende omstillingsproces til bæredygtighed?

Der vil være snævre grænser for, hvor grundlæggende, der kan ændres i den foreliggende Agenda 21-plan, men det giver endda god mening at se på perspektivet og åbne for en proces, som gav mulighed for inden næste plan for 2016-19 at kunne præsentere en mere samlet, visionær og integrativ Agenda 21-indsats for Københavns Kommune.

Fra Rio til Rio+20

Agenda 21, som blev vedtaget på FNs konference for bæredygtig udvikling i Rio de Janeiro i 1992, er en tekst af stor inspiratorisk kraft - og udgør måske den vigtigste enkelte tekst fra det 20. århundrede. Heri erkendte verdens lande for første gang sammen, at der var grænser for vækst, og at man - forskelligt fra sted til sted - verden rundt måtte lære sig at leve bæredygtigt og høste af verdens økosystemer på en måde og i et omfang, så biodiversiteten og verdens naturlige ressourcer blev bevaret for fremtiden.

Siden 1992 er det kommet dertil, at vi globalt forbruger mere end verdens økosystemer reproducerer. Verden lever kort sagt over evne, og opgørelser af det økologiske fodaftryk viser, at

rige lande som Danmark forbruger, som havde vi fire-fem jordkloder til rådighed.

Biodiversitetsmæssigt har vi langt fra fået stoppet artsudryddelsen, tværtimod forsvinder der årligt mindst 10.000 arter fra jordens overflade, og en nylig opgørelse viser, at mere end 30% af verdens arter er truet med udryddelse.

Klimaudfordringen, som de færreste i 1992 havde hørt om, er i mellemtiden blevet brutal virkelighed, som i et blot lidt længere tidsperspektiv truer en stor del af verdens lande og bysamfund med at forsvinde under havets overflade. Endda er verdenssamfundet efter 17 klimakonferencer kun nået til inden 2015 at skulle have indgået en aftale om senest i 2020 at gå i gang med at gøre noget ved klimaudfordringen.

Forbruget af klodens fornyelige ressourcer er accelererende og overskrider markant klodens regenerationsevne, mens spredningen af miljøforstyrrende stoffer, affaldsproduktionen, uhenigtsmæssige forbrugsmønstre, nedslidningen og destruktions af vores naturgrundlag er stadig mere omsiggribende. Kloden rundt udpines landskaberne af den menneskelige tilstedeværelse og den industrielle æra sætter sig stadig voldsommere spor i biosfæren. Der er således stadig lang vej til, at visionen i Agenda 21 er implementeret.

Umiddelbart går det således den forkerte vej. Både København og verden i sin helhed er mere ubæredygtig end i 1992. Og det var på mange måder fortvivlende at se, hvor lidt verdenssamfundet i Rio 2012 var i stand til at skride til handling - i hvor høj grad øjeblikkelige økonomiske problemer får lov at overskygge de underliggende økologiske problemer, og i hvor lille grad forståelsen af nødvendigheden af bæredygtig omstilling kom til udtryk i den globale køreplan. Verden rundt er der enkeltstående initiativer fra individer, organisationer, virksomheder og bysamfund, som peger i den rigtige retning. Men det er stadig pilotprojekter. Tyngden, massen, sædvanen mangler stadig at få kursen korrigeret - også i København. Der er langt mellem de første el-biler og den sidste tankstation. Så stort set alle miljøparametre peger stadig nedad.

Skal man glædes over noget, må det være, at forståelsen af bæredygtighedsudfordringen og nødvendigheden af en bæredygtig omstilling i de mellemliggende 20 år er vokset. Og den tilhørende bevidsthedsrevolution, en spirende forståelse af menneskets og byens indplacering i sit naturgrundlag, som er en forudsætning for den bæredygtige omstilling, er i fuld gang. Det er blot en langsommelig proces, og det er hårdt at se verdens økosystemer stadig mere presset i bund, mens verdens lande famler med de nødvendige kursændringer.

Lokale Agenda 21

En helt central erkendelse i Agenda 21 var indsigten, at man ikke blot kunne bruge samme læst for bæredygtig udvikling over alt på kloden, men tværtimod måtte etablere Lokale Agenda 21, som ud fra en forståelse af de særlige naturgivne, klimatologiske, kulturelle osv. forudsætninger definerede den bæredygtige udvikling på de lokale vilkår. Dette førte blandt andet til etableringen af et *Charter for bæredygtige byer og bymiljøer* i 1994, populært kaldet Aalborg-charteret, som ud fra en helhedsorienteret forståelse af byen udstak retningslinjer for udviklingen af den bæredygtige by. København er (ligesom undertegnede) medunderskriver af dette charter.

Agenda 21 og ICLEIs chartertekst fra 1994 giver tilsammen en enestående helhedsforståelse af byen som økosystem. Men det er som om hele denne helhedsforståelse aldrig rigtig er slået igennem. I mødet med den politiske og administrative virkelighed oversættes bæredygtighedsudfordringen i sin helhed til en række hver især lettere håndterbare delprojekter.

År 2000 indtræder København i et Dogme-samarbejde med en række danske byer. Her er miljøpolitikken lagt i anderledes konkrete rammer. Dogme 2000 var målbar, konkret, forvaltnings- og formidlingsvenlig. Men det samlende perspektiv, den synteseagtige undersøgelse af, om de mange enkeltindsatser på miljøområdet rent faktisk sikrer vores naturkapitals bevarelse og byernes bæredygtige udvikling, fortoner sig. Agenda 21s bæredygtighedsfordring oversættes - eller måske rettere *undersættes* - til politiske delmålsætninger, mens diskussionen og afklaringen

af, hvordan man bedst sikrer bæredygtigheden, gradvist glider ind i det rent politiske felt. Agenda 21 prøvede at give naturen, vores medmennesker i andre dele af verden og verdens fremtid en klar og stærk stemme. Måske det ville være sundt én gang årligt at genlæse de mere holistiske perspektiver i Aalborg-charteret og det oprindelige Agenda 21.

Det er vigtigt en gang imellem at søge at gøre sig klart, om den sum af indsats, som man har sat sig for, rent faktisk tilsammen skaber den bæredygtige udvikling, som var hensigten? Og Agenda 21-planen lægger i den grad op til at efterstræbe og evaluere denne helhed.

I dag granskes alle beslutninger i Borgerrepræsentationen omhyggeligt for, om der er juridiske komplikationer ved deres vedtagelse. Fremover bliver vi på den ene eller anden måde nødt til tilsvarende at have alle beslutninger gransket af klima- og bæredygtighedsadvokater, så vi ikke står med ambitiøse klimaplaner, hvorefter vi i de mange små enkeltbeslutninger ender med at gøre det modsatte. Mere positivt defineret må vi konstant søge - og give plads for - det optimale klima- og bæredygtighedspotentiale i alle byens beslutninger.

Lokal Agenda 21 på bydelsplan

I 2003 tog Københavns Kommune det geniale træk at etablere Agenda 21-centre i de enkelte bydele. Man får hermed endnu et niveau af lokal forankring af miljøarbejdet, og indsatsen for hver af de lokalt placerede medarbejdere blev mangedoblet af et frivillighedsarbejde, som kan være svært at motivere overfor så stor en enhed som KK. I første omgang blev der etableret Agenda 21-centre i tre bydele, men få år efter fik man tilsvarende centre i yderligere to bydele, og fra slutningen af 2008 fik man alle bydele med i ordningen.

Samtidig gennemførte man en ensretning af navne og grafisk identitet, i stedet for Agenda-centre havde man nu Miljøpunkter, hvilket ikke i sig selv er vigtigt, men adspurgte hvorfor, hed det sig, at Agenda 21 var for komplekst at forklare og formidle. Det til trods for, at Agenda 21 endnu aldrig er blevet oversat til dansk, og argumentet holder ikke. Lige meget hvor kompleks og uoverskuelig vores fremtid kan synes, er man nødt til at prøve.

Fra 2011 blev Miljøpunkterne så nedlagt, eller underlagt Lokaludvalgene. Ikke ud fra moden overvejelse, ikke ud fra evalueringer eller strategiske overvejelser, men for at hente nogle små, fiktive besparelser. I lokaludvalgenes nuværende miljøarbejde har Agenda 21-perspektivet meget lille plads. Der er tale om en tilsvarende reduktion af miljøindsatsen, som den som førte fra et Agenda 21-baseret helhedsorienteret bæredygtighedsperspektiv til Dogme-principperne. Og det lokale miljøarbejde, som før lå under Teknik- og Miljøforvaltningen ligger nu under Økonomiforvaltningen.

Fusionen kunne måske have givet mening, hvis man havde givet den tid. Og lokaludvalgenes arbejde kunne meget vel have fundet deres perspektivering i den sociale dimension af Agenda 21 - hvis man ellers havde givet det tid til at udvikle sig naturligt. Men KKs Agenda 21-arbejde har det på den led hårdt lige nu.

Forvaltnings- og målbarhedsperspektivet har fået overtaget. Opgaven må virke ind på forvaltningen - ikke omvendt. Vi må tilbage til at have fat om helheden, og derfra etablere de nødvendige værktøjer og politikker for en bæredygtig udvikling. Og vi må tilbage til, at bevidsthedsdimensionen i Agenda 21 betyder noget.

Agenda 21 foreskriver på den ene side et deltagerperspektiv - den fælles proces omkring at skabe bæredygtig udvikling. Men på den anden side taler Agenda 21 om at dele med resten af verden og med den øvrige natur, og om at dele med fremtiden, så vi lever og bruger på en måde, så livsvilkårene ikke forringes for fremtiden. Den dimension er meget vanskelig at finde i Københavns nuværende Agenda 21-plan.

Ligesom genbekræftelsen af de grundlæggende principper i Agenda 21 står helt centralt i Rio+20s slutdokument: *The Future We Want*, må vi for København genfinde klarheden og

storheden i Agenda 21-visionen og inden for dens rammer - som så at sige er vores rådighedsrum og økologiske niche - skabe en vision for den fremtid. vi ønsker for København, med frodige livsrum og stor livskvalitet.

Gentænkning af vækstpolitikken

Vi ser i disse år et klart opgør med væksttankegangen, også begrebet grøn vækst

- Tim Jackson vist at den nødvendige afkobling skal være meget voldsom
- måske bedre for alle, hvis befolkningstilvækst sker i yderdanmark (KK politik som muliggør også andre bysamfunds bæredygtighed)
- ny by-land-akse
- ikke bare bygge nyt, men forbedre eksisterende
- Wolfgang Sachs: fire strategier overfor scarcity: protection, expansion, efficiency, sufficiency
- Danmarks økologiske fodaftryk fem gange for stort
- materielt set et mindre København
- livskvalitetsmæssigt set et bedre København
- revurdering af klima- og bæredygtighedsindsatsen
- Københavns udsigter ved 10-15 m afsmeltning ikke gode. Vigtigt at styrke global indsats.

Gentænkning af målestokken: Fra BNP til GNH - Københavns lykkeindeks

Rio+20 / UNEP-indsats for at ændre BNP-skalaen, som er ved at konsumere kloden op.

- livskvalitet og livskvantitet
- fra Bhutan til København - Gross Municipal Happiness Index
- immateriel vækst

Den kulturelle dimension står måske svagt defineret i Agenda 21. Men en af de spændende tanker fra Rio+20 kom fra de oprindelige folkeslag - at gøre *kultur* til fjerde "ben" i bæredygtighedsfordringen, på linje med den *økonomiske*, *sociale* og *miljømæssige* dimension.

Gentænkning af Københavns Kommunes klimaindsats

KK har en målsætning om at blive CO₂-netutral i 2025. Den målsætning er der alt mulig grund til at have respekt for. For samme proces må nødvendigvis inden for de allernærmeste år igangsættes i alle byer og lande verden over, hvis vi skal lykkes med at bremse klimaudviklingen i tide. I første omgang er målet globalt at bremse udledningerne inden en koncentration på 450 ppm, men på blot lidt længere sigt må vi udvikle CO₂-negative samfund, hvor en by som København gennem sin måde at være by på netto absorberer mere CO₂ (flere drivhusgasser) end den udleder.

Problemet er blot, at selvom vi i København følger den nuværende klimaplan til punkt og prikke, så vil hver københavner stadig i 2025 udlede 10-15 ton CO₂ pr. år - eller måske endnu mere, hvis - som det ser ud til - den internationale arbejdsdeling fortsætter med at vokse, og vi fortsætter med at flyve stadig mere rundt i verden.

Det hænger sammen med, at den systemdefinition, som ligger til grund for KKs klimaplan, blev lagt tæt op af de principper, som i 1998 blev lagt til grund for Kyoto-protokollen. For eksempel har man ikke medregnet international transport eller de varer og tjenesteydelser, vi importerer fra andre lande. Det var ret uheldigt, for denne systemafgrænsningsfejl bliver jo større, jo mindre system, der er tale om.

Med denne systemdefinition får man, at Københavns CO₂-udledninger svarer til under 5 ton CO₂ pr. borger pr. år - eller omkring halvdelen af landsgennemsnittet. Men i 2011 lavede Niras en beregning af Hovedstadsområdet samlede klimafodaftryk, hvor man søger at indregne den samlede klimabelastning inklusive de stadig flere aktiviteter, vores livsstil medfører udenfor

København. Her når man frem til, at hver indbygger i Hovedstadsområdet i snit producerer 19,3 ton CO₂. Heraf tegner alene vores fødevarerforsyning sig for omkring 4 ton CO₂ pr. person pr. år. Med en lidt anden beregningsmetode nåede Concito i slutningen af 2010 frem til et samlet CO₂-fodafttryk i nogenlunde samme størrelsesorden.

Selvom København som by kan kalde sig CO₂-neutral i 2025, så vil vi med vores nuværende livsstil stadig have et alt for stort CO₂-fodafttryk. Allerede i 2006 sagde Sir Nicholas Stern i forbindelse med offentliggørelsen af Stern-rapporten, at vi inden længe måtte ned på, at der var ét ton til hver.

I Agenda 21-perspektiv må byen København omfatte hele byen som levende system inklusive alt, hvad dens borgere og virksomheder foretager sig. Hvis vi vil være et reelt klimaforbillede, må vi derfor vise veje til at håndtere hele vores klimafodafttryk.

København som 300% CO₂-neutral

Jeg vil derfor gerne her plædere for en klimamålsætning for København som 300% CO₂-neutral - sådan billedligt talt.

De første 100% indebærer en afvikling af de CO₂-udledninger, vi umiddelbart forårsager - ikke bare i den nuværende systemdefinition, men hele vores CO₂-fodafttryk.

De næste 100% indebærer at vi får en tilsvarende mængde CO₂, som vi historisk har udledt i København lagt tilbage i mulden og vegetationen gennem at efterspørge og understøtte land- og skovbrug, som øger CO₂-bindingen i muldjorden i skovene, måske en del af forbrændingen producerede biochar osv. Det er en dimension, som vi er nødt til at få hul på, hvis vi skal lykkes med ikke bare at standse stigningen i atmosfærens koncentration af CO₂, men også på lidt længere sigt at få den til at falde tilbage til det niveau på maksimalt 350 ppm, som klimaforskere ved NASA i 2008 fastslog som nødvendigt, hvis vi vil langtidsstabilisere klodens klima.

De tredje 100% er en indsats for at få en tilsvarende proces til at ske i andre byer i dele af verden, hvor man ikke har ressourcerne til at gennemføre en tilsvarende proces som vi har i København. Man kunne vælge bysamfund fra forskellige dele af verden, så man tilsammen fik åbnet nogle meget spændende kulturdialog-akser.

Hvor de første 100% er en nulstilling af vores umiddelbare udledninger, er de næste 100% et forsøg på at rydde op efter vores historiske klimagæld (som samtidig vil gøre vores livsgrundlag langt mere frugtbar), mens tredje 100% er et udtryk for vores globale medansvar og en naturlig konsekvens af erkendelsen af, at klima- og bæredygtighedsudfordringen kun lader sig løse på globalt plan.

Det er en stor opgave at stille, men en sådan klimaindsats ville for alvor gøre København til klimaforbillede. Og det ville linke klimaindsatsen meget tæt sammen med den globale bæredygtighedsfordring i Agenda 21 om at dele verden ikke bare med vores 7 mia. medborgere på planeten Jorden og dens myriader af livsformer, men også med de kommende generationer.

Det er samtidig en indsats i den størrelsesorden, som skal til, hvis ikke vores efterfølgere i det 22.-23.-24. århundrede kommer til at skulle beskytte København mod 3-5-7 meter havstigninger eller mere.

En særlig indsats for fødevarerområdet

Ifølge NIRAS' afdækning af Hovedstadsrådets samlede klimafodafttryk tegner fødevarerområdet sig alene for 4,2 ton CO₂, og dermed en del mere end den nuværende klimahandlingsplan. Nøgternt betragtet fortjente dette område således fuldt så megen opmærksomhed som den mere systemtekniske indsats i den nu etablerede klimaindsats.

Vi er her inde i et område, som det kan være vanskeligt for en forvaltning og dens politikere at

regulere direkte, fordi det er en del af vores frihed at kunne købe og spise stort set, hvad vi har lyst til. Så det kræver viden, det kræver opdragelse, det kræver at gode alternativer etableres, og det vil være en indsats, hvor det vil være oplagt at uddelegere og lave partnerskaber med NGOer og aktiviteter omkring lokalt forankrede Miljøpunkter. For eksempel *Stop spild af mad* kan tillade sig at sige ting direkte, som det ville være meget svært for en miljø- eller sundhedsforvaltning at slippe godt af sted med.

Klimaplanen kommer således til i langt større omfang at skulle forholde sig til københavnernes livsstil og forbrug, og det skal gøres meget lettere at vælge klimavenligt.

At ændre dette vil blandt andet indebære en ny alliance med vores omgivende landskab. Hvor vores nuværende forbrugsmønster om noget er med til at øge CO₂-udledningerne gennem fældning af regnskove og nedslidning af muldlag verden rundt, da må vi gennem ændrede spisevaner og en fundamentalt anden relation mellem byen og dens omgivelser sikre, at der gennelagres store mængder af CO₂ i jord og vegetation. Det vil føre til ændrede dyrkningsmetoder i landbrug og skovbrug, med øget fødevarer kvalitet og biodiversitet til følge og en markant mindre animalsk produktion end i dag.

En særlig indsats for mindsket oversøisk transport

Mærsk på sol- og vindkraft - Mærsk er verdens flyttemand. KK har med Mærsk et firma, som har CO₂-udledninger på størrelse med Danmarks samlede udledninger.

- folkeejet vedvarende energi
- adgang til termisk energi eller anden lagring godt supplement til biomasse
- indsats for forbrug - se nedenfor

Når vi nærmer os forbrug og livsstil, vil det nok være hensigtsmæssigt at genopbygge Miljøpunkterne og indgå partnerskaber med en lang række små NGOer (Klimabevægelsen, NOAH, vindmøllelaugene, naturorganisationerne, osv.). For eksempel Stop Spild af Mad kan tillade sig at tale direkte om madspild på en måde, som KK ikke kan, Klimabevægelsen kan tillade sig at informere om det uheldige i umådeholdent flyrejseforbrug osv.

Klimatilpasningsindsats

- integreret i byforgrønning, biodiversitetsindsats
- rørløsninger = nødløsninger
- genåbning af KKs vandkredsløb
- kompostering: ny madjord
- produktive grønne landskaber / Urban Farming

Sikring af byens naturkapital - jord, luft, vand, biodiversitet

KKs foreliggende Agenda 21-plan savner en samlet biodiversitetspolitik. I lovinitiativet Lommeparker, gadetræer og andet grønt var der fine ansatser til en generel styrkelse af biodiversiteten, med en erkendelse af, at byens grønne enklaver skulle hænge bedre sammen. Men når man ser på de lommeparker, som er kommet til indtil nu, har det stort set været på allerede grønne steder. Ligeledes er der på det seneste fældet mange træer, for eksempel på Nørrevold og Kgs. Nytorv. Selvom KK har en kampagne for at plante 100.000 træer, skal der rigtig mange små træer til at kompensere for de store gamle træer. Det er således et åbent spørgsmål, om biodiversiteten og det grønne systems sammenhængskraft har det bedre. Her burde en god Agenda 21-plan have tilbagevendende kriterier, som kunne måle, om der var fremgang.

Kortlægning af byens naturkapital

Hvis sådanne intentioner skal være andet end hensigtserklæringer, burde der udarbejdes kort over byens naturkapital og udvikles strategier for, hvor de er særligt vigtigt at styrke beplant-

ningsindsatsen for at sikre de grønne elementers sammenhængskraft.

Hvor i byen er der en særlig vegetation og et særligt dyreliv, og hvordan kan dets vilkår styrkes?

Kortlægningen kan også udpege, hvor der er basis for at etablere grønne tage - og dermed blive et vigtigt redskab i klimatilpasningsarbejdet, hvis man gennem en sum af LAR-indsatser vil skulle undgå at skulle udbygge kloaksystemet.

Biofaktor-krav på alle karreer

Biofaktor er en angivelse af vegetationstæthed. Det ville give god mening, hvis der for alle karreer i København var knyttet et biofaktor-krav. Man kunne herefter som en del af en generel byforgrønnelsesindsats stille krav om over de kommende år gradvist at øge biofaktoren i de forskellige urbane sammenhænge.

I biofaktoren indregnes ikke bare grønne arealer, men også grønne facader og tagflader, og der gives højere biofaktor for en vandgennemtrængelig flade end for en asfalteret flade. Biofaktor-beregningerne giver således mulighed for at styrke byforgrønningen og klimatilpasningen.

Fuglesang til alle

En umiddelbart forståelig målsætning kunne være, at man skal kunne høre fuglesang fra alle boliger og arbejdspladser. og vi taler her ikke bare om højttaleren i Købmagergade. Ganske mange steder vil det kræve nogle års indsats både når det gælder opsætning af redekasser, øget beplantning og støjreduktion, og mange steder vil det gavne, at man lader byvegetationen blive lidt vildere (i forståelsen mere frodig/mangfoldig). Men det vil stort set være muligt over alt.

Monitorering af alle bytræer

Ligeledes er det på tide, at KK får lavet en egentlig monitorering af byens træer. I Berlin har man i mange år givet alle træer et sundhedscheck hvert andet år. Dette sikrer, at der bliver grebet ind i tide. I Berlin er det ligeledes utænkeligt, at man bare fælder et træ. Det betragtes som et fælles gode, og som en fælles nødvendighed.

Hvis et træ fremover skal fældes, så kræver det, at man forud søger om det, og dermed for det meste også, at man samtidig fortæller, hvordan man så vil sikre biofaktoren og den biologiske mangfoldighed.

Klipning af facadebeplantninger

Vegetationen spiller en væsentlig rolle for byens luftkvalitet. Men mange steder er der ikke plads til vejtræer i de mest befærdede gaderum. Her kunne man komme langt med facadebeplantninger. Derfor burde alle større facadebeplantninger inddrages i et tilsvarende check.

Ny topjord på alle forurenede områder

I dag er en endog meget stor del af Københavns friarealer karakteriseret som ”forurenede ??” eller som ”stærkt forurenede ??”. Det er ikke nogen tilfredsstillende situation, og man burde lave en plan for, at al topjord over en årrække bliver udskiftet med frisk madjord, som er komposteret af vores husholdningsaffald.

Man burde måske også i Agenda 21s ånd løbende evaluere alle nye tiltag for at sikre, at de ikke på samme måde sender store oprydningsarbejder videre til næste generation. Det vil være et godt skridt mod den spiselige, dyrkbare by.

Den spiselige by

Det skal være let at få checket, om jorden, eller noget, man har plukket i byen, er sundheds-

mæssigt forsvarlig at spise. Derfor var det oplagt, at man på alle byens Agenda 21-centre havde mulighed for at lave sådanne enkle prøver for at sikre mod pesticider og tungmetaller.

Byvegetation er ofte valgt efter robusthed og minimal pasning. Men de steder, hvor det overhovedet er muligt, skulle man søge at plante frugtbuske.

Etablering af et asfalteringsindeks

Op igennem byens historie er der blevet lukket af for vandkredsløbet på stadig større dele af KKs areal. Asfalten har bredt sig ud over alle gadearealer og langt ind på karreerne. Selv når vi i dag igen lægger brosten på gaderne, kan vandet ikke løbe igennem. Hvis udviklingen ikke vendes, vil kommunen på et tidspunkt være lukket lad for regnen.

Under de lukkede befæstninger er der knastørt - det er som en ørken for vegetationen (og for os mennesker). Man burde derfor lave den regel, at man for hver m^2 tæt lukket flade man anlægger, skal genåbne $1\frac{1}{2} m^2$ et andet sted. Og man burde sikre, at hver gang en belægning fornys inde på karreerne, at det så skete med en mere vandåben belægning.

I en Agenda 21-plan kunne man med rimelighed forvente en plan for beskyttelse og styrkelse af vores vandressource. Hvordan håndterer vi regnvandet?

- asfalteringsindeks, for hver ny m^2 asfalteret/tildækket, modsvarende genåbning af $1,5 m^2$
- alle karréarealer befris for impermeable belægninger
- styrke vandressourcen, opsaml. af regnvand, genåbning af vandkredsløb
- sikre mod nedsivninger fra gl. industrigrunde og lossepladser

Samtidig må man sikre mod nedsivning af gl. industrigrunde og affaldspladser ved at få ryddet endeligt op og gøre op med affaldsbegrebet.

Bedre luftkvalitet

Nu fik vi ikke betalingsring i denne omgang - men luftforureningen er i dag det største sundhedsproblem ved at bo i byen. Særlig ud til byens store trafikårer er det regulært livsforkortende at trække vejret gennem længere tid. Man kunne af en Agenda 21-plan ønske sig en samlet strategi for en bedre luftkvalitet.

- bedre luftkvaliteten gennem systematisk beplantning
- styrkede krav for miljøzone, forbrændingsmotorer ud af centrum
- en trafikpolitik, som understøtter den gående og den cyklende
- en trafikpolitik, som mindsker det samlede transportarbejde
- state of the art partikelfiltre på alle biler og forbrændingsmotorer (miljøzone)
- state of the art partikelfiltre for alle entreprenørkøretøjer
- fremskynde elektrificeringen, så togdriften kan blive 100%
- alle busser og tog på vedvarende energi
- krav om svovlfattig olie for alle anløbende krydstogtskibe
- mulighed for vindmøllestrøm til alle anløbende krydstogtskibe
- havnerundfart og havnebusser på vedvarende energikilder
- implementering af citylogistik / intelligent varedistribution
- displays, som viser partikelforurening, støjniveau, mv. på udvalgte steder i byen.

Derudover har den trafikale indsats for bedre vilkår for gående og cyklende

Byplanmæssige hovedgreb / arealanvendelse

- regionalt samarbejde hvor nødvendigt
- mere grønt, og ikke mindst mere sammenhængende grønt
- havnefrontens potentiale fuldt inddraget
- alle forurenede grunde oprensnes, gives ny madjord

- indarbejdelse af dyrkbare arealer
- frugt og bær til alle på fælleder mv.
- ikke flere bebyggede m² (vi må rykke tættere sammen om det, vi har)
- Rio+20 Sustainable Development Dialogues: Shigeru Ban: ikke bygge flere permanente strukturer

Gentænkning af trafikken

- luftforureningen dræber > skærpede miljøzonekrav
- regional plan for halvering af transportarbejdet (i stedet for fordobling)
- velfungerende billig kollektiv trafik
- sammenhængende cykel-busgadesystem / brogaderne som cykel-busgader
- optimerede cykelforhold
- cykler vigtige, men der skal mere til ...
- fodgængerstrategi
- Indre By som primært fodgængerområde
- sammenhængende gågadenet fra Vesterbro Torv til Den lille Havfrue
- delebiler som en selvfølge
- citylogistik / intelligent varedistribution
- færre parkeringspladser
- parkering ud af gårdarealerne
- mulighed for ny brug af gaderummet
- decentraliseringsstrategi (=kortere afstande)
- lokaliseringsstrategi (=kortere afstande)
- langt mere brug af hjemmearbejde (evt. hjemmearbejdsstationer)
- strategi for øget lokalt forbrug (kortere afstande/mindsket transportarbejde)

Gentænkning af affaldsbegrebet

- væk er borte, skal være let at håndtere affaldet korrekt
- mål om 100% genbrug
- faktor 4, faktor 10
- kildesortering, recirkulering, affaldstempler/nærgenbrugsstationer over alt
- kompostering sat i system
- vugge til vugge-perspektiv

Forbrug

- mindre reklametryk i gaderne (São Paulo fjernet reklamer i bybilledet)
- mindre reklametryk i postkasserne (mindre behovsmanipulation)
- mål: at gøre klima- og bæredygtighedsmæssigt rigtige valg enkle og ligefremme
- kampagner for mindre flyrejser
- byer som er gode at holde hjemmeferie i
- oplandsferie i stedet for storbyferie
- lokal fødevarer-produktion

Gentænkning af by-land-aksen

- målsætning om styrket brug af lokale ressourcer
- madspild
- mindre animalsk føde
- 100% økologisk forbrug

Gentænkning af livsstil og bosætningsmønstre

- eksperimenter med flergenerationsbosætninger
- Christiania som eksperimentarium og demonstratorium, og som A21 bybiotop
- nye fest- og mærkedage

One planet budgeting

- plan for et København, som kun bruger, som havde vi 1 planet til rådighed (nu 5)
- se på delkomponenter: klima, fødevarer

Energi

- fuld vedvarende energi
- folkeejet energiproduktion
- systematisk energirenovation af alle KKs bygninger
- systematisk energirenovation af bevaringsværdige del af bygningsmasse
- inddragelse af passiv solvarme-strategier

Undervisning

- bæredygtighedsforståelse, uddannelse til verdensborger
- fra sportspræstation til kropsbevidsthed
- fra husgerning til kostbevidsthed
- skolenære skolehaver
- alle skoler og institutioner have direkte adgang til grønt

Sundhed

- styrket forebyggende indsats
- decentralisering, flere sundhedshuse
- paradigmeskift
- mindre støj, mindre luftforurening, mindre stress, bedre spisevaner

Inddragelse af virksomheder

- Rio+20: glædeligt mange store virksomheder klar til den store omstilling
- præcisere bæredygtig virksomhed (evt. parallelt til ICLEIs bæredygtige byer)
- etablere gode rammevilkår for bæredygtig produktion (viden, økonomi, innovationsmiljø)

Inddragelse af interesseorganisationer

- styrkede Miljøpunkter til de mange lokale opgaver
- Lokaludvalg/Miljøpunkter fælles Agenda 21-grundlag
- Inddragelse af/uddelegering til/partnerskab med NGOer om for politikere "svære" opgaver som mindre flyrejse, mindre kød, mindre privatbil, mindre forbrug, mindre madspild
- kontinuitet i det borgerrettede arbejde

Hvem gør hvad-matrix

Måske en afrundende vision for hvordan de forskellige aktører - borgere, foreninger, NGOer, virksomheder, bysamfund, interesseorganisationer, nationalstater og internationale organisationer - må finde ud af at arbejde optimalt sammen og give hinanden optimale rammevilkår i en matrix-struktur, som ikke er top-down og ikke bottom-up, men holografisk, hvor hver enkelt spiller forstår sin/deres særlige rolle i det kolossale projekt, som det er at omlægge en by som København til et bæredygtigt ligevægtssamfund.

Her kommer scenariet ind som et godt strategisk værktøj for at få så mange så forskellige aktører til at virke optimalt sammen. Og det er her vigtigt, at vi lærer at tænke kreativt inden for

bæredygtighedsrummets givne rammer.

Den danske økonom Ørstrøm Møller skrev for nylig i Information, at de samfund, som stod til at klare sig bedst fremover, var de samfund, som ... mangelsamfundet, ressourceknaphedssamfundet.

Internationalt

- etablere samarbejde med søsterbyer, som KK støtter tilsvarende processer i
- dialogstillingen til problematikken i en østasiatisk, arabisk og afrikansk kultursfære
- eksportere system med lokaludvalg/miljøpunkter osv.
- alle danske/københavnske virksomheder trækker investeringer ud af efterforskningen af ukonventionelle energikilder

Man kunne derfor overveje, om Københavns Kommune for eksempel skulle lave en opfordring til de mange banker og pensionskasser, som er hjemmehørende i København, om at afvikle deres investeringer i aktiviteter forbundet med udvinding af yderligere ukonventionelle forekomster af fossile brændstoffer og i stedet bidrage målrettet til udviklingen af vedvarende energi. For eksempel kom det for nylig frem, at et stort antal danske banker og pensionskasser havde investeret i udvindingen af Albertas *tar sand*-forekomster, som ud over at ødelægge enorme naturområder vil ødelægge verdenssamfundets muligheder for at holde den globale temperaturstigning på under 2° C - hvilket er noget af det eneste, som verdenssamfundet endnu konkret har kunnet blive enige om. Og hvilket de blev enige om ved COP15 i København.

Vi må på den måde kunne ønske os en klimavenlig og bæredygtig ageren af de hjemlige virksomheder.

En af Københavns største virksomheder målt i klimapåvirkning, er Mærsk. Faktisk har Mærsk alene fra sin skibsfart og olieudvindinger i Nordsøen en CO₂-udledning af samme størrelsesorden som de samlede officielle danske udledninger. Ved at inddrage ikke bare borgernes samlede klimafodaftryk og ressourceanvendelse, men også byens virksomheder og deres samlede klimafodaftryk og ressourceanvendelse vil indsatsen i København kunne få vidtrækkende konsekvenser.

Epilog

Dette er et første forsøg på at opridse en optimal Agenda 21-indsats. Spørgsmålet er på bare ét skridts afstand ikke, om vi har råd til det, men om vi har råd til at lade være.

Københavns fremtid afhænger af, at klimainsatsen bliver virkeliggjort. Det er meget vanskeligt at forestille sig klimatilpasningen ved 10 m havstigninger. Det får vi ikke i det 21. århundrede. Men København har nu eksisteret i snart 1.000 år, og i et sådant tidsperspektiv er Københavns eksistens truet ved *business as usual*.

København udgør kun lige knapt 1 titusindedel af verdens befolkning, så umiddelbart gør det ikke meget fra eller til, om vi rydder op i egen baggård eller ej. Men eksemplets magt har stor gennemslagskraft. Vigtigt at vise en vej frem, som sikrer høj livskvalitet inden for bæredygtige rammer på et niveau, som jorden har bærekraft til for alle dens 7 milliarder indbyggere og deres børn og børnebørn.